

V Košiciach cirkevný referent, aby dohral zverenú úlohu, učene sa pozrel na dekrét, ktorý som priniesol, a prívetivo povedal: „Všetko v poriadku, môžete sa vrátiť domov.“ Dekan z Čane Mikuška, ktorý medzitým prišiel, poznamenal: „Uvidíš, nechajú ťa vo Všetechsvätých.“ Do kancelárie spolu s kňazmi vošiel aj jeden civil, ktorý si ma prezrel a odišiel. Referent sa ho nepýtal, čo chce medzi predvolanými kňazmi on, laik. Nebolo mu nápadné ani to, že hneď odišiel. Z jeho správania bolo isté, že sa dobre poznajú a postupujú podľa plánu. Nechceli ma zaistiť tam, aby kňazi nemali strach pri návšteve referentovho úradu.

Keď som spolu s dvoma pánmi farármí opustil budovu ONV, v najbližšej ulici pristúpil ku mne onen muž so slovami, že je od Štátnej bezpečnosti a má príkaz odvieť ma. „Rád by som ešte odovzdal tento úradný spis a farskú pečiatku na KNV, kde ma u pána referenta čaká aj môj kurátor.“ „Len poďte so mnou. O chvíľu vás prepustia, potom si to vybavíte.“

Priviedol ma k blízkemu autu, kde čakali ešte dvaja tajní. Kázali mi nastúpiť a viezli sme sa k bývalému policajnému riaditeľstvu. Tam sme zastali, vymenili spisy. Dali mi na oči čierne okuliare a pokračovali sme v ceste. Len čo som sa domodlil ruženec, auto zastalo a kázali mi vystúpiť. Viedli ma hore schodmi. Keď mi zložili okuliare, videl som, že sa nachádzam vo väzenskej cele. Podľa dĺžky cestovania a nie starého zariadenia cely som usúdil, že som v Prešove. Prezreli mi obsah aktovky a boli prekvapení, že som mal so sebou najnutnejšie veci pre prípad zaistenia. „Odkiaľ ste vedeli, že vás zaistíme?“ „Z prípisu pána cirkevného tajomníka Kavečanského. Tu ho máte.“

Vzali mi všetky veci okrem kúska chleba a slivák a odišli. O chvíľu sa dvaja vrátili, zaviazali mi špinavým uterákom oči a odviekli ma na prvý výsluch. V miestnosti bolo niekoľko mužov stredného veku. Jeden z nich mi povedal: „Sadnite si. Čo myslíte, prečo sme vás zaistili?“

„Lebo som katolícky kňaz a podľa vašej ideológie v prvom rade majú byť vyradení z činnosti katolícki kňazi.“

„Zaistili sme len tých, čo sa previnili.“

„Ešte pôsobia, ale po čase aj ich vyradíte. Najprv odstraňujete tých, ktorí sa vám zdajú výbojnejší, pre vašu ideológiu nebezpečnejší. Veď moji kolegovia dôstojný pán Harčár z Barce a pán kaplán Borovský z Košíc sa neprevinili, a predsa ste ich zaistili, lebo sa na kňazskej schôdzi ozvali v záujme vyučovania náboženstva na školách. Ja som sa k nim pripojil, a teraz som tu.“

„Nerozprávajte hlúposti a nezakrývajte svoje zločiny, pre ktoré sme vás zaistili. Priznajte sa k svojej protištátnej činnosti.“

„Nie som si vedomý nijakého zločinu a proti štátu som nepracoval.“

„Nehanbite sa luhat? Ste kňaz a bývalý vychovávateľ mládeže, a takto podliacky sa správate.“

„Luhal by som vtedy, keby som tvrdil, že som sa dopustil zločinov a protištátnej činnosti.“

„Ktorých kňazov ste poznali v Michalovciach?“

Vymenoval som najprv svetských, potom redemptoristov a saleziánov.

„S ktorým saleziánom ste sa priatelili?“

„So všetkými.“

„S ktorým saleziánom ste sa najčastejšie stýkali?“

„S profesorom Františkom Révesom, lebo sme denne vyučovali na michalovskom gymnáziu.“

„Teda s Révesom ste boli dôverní priatelia. Povedzte, akú protištátnu činnosť ste spolu robili. Keď sa priznáte, je to poľahčujúca okolnosť, a my to už aj tak máme zistené, škoda vám tajiť.“

Privedieme vám Révesa, ten vás usvedčí.“

„Už som povedal, že protištátnou činnosťou som sa nezaoberal, a Réves ma z nej nemôže usvedčiť, lebo to nie je pravda.“

„Ktorých pekárov v Michalovciach poznáte?“

„Nagya a Wiznera.“

„Porozmýšľajte, sú tam ešte aj iní?“

„Sú, ale neviem si spomenúť na ich mená.“

Jeden z vyšetrovateľov sa ozval po česky: „Řekněte, jak je po německy srdečný?“

Povedal som „herzlich“. „Spomeňte si na jedného pekaře, kterého příjmení začíná podobně.“

„Azda Herdický.“

„No vidíte, jak to dobře umíte,“ usmieval sa. „A poznáte paní Herdickou?“

„Nepoznám.“

„Proč tajíte? Vždyť vás nechala srdečně pozdravit, ona sama nám to řekla.“

„Ďakujem za pozdrav, ale ja ju nepoznám.“

„Ktorí študenti k vám chodili?“

„Mnohí.“

„Menujte ich.“

Spomenul som niektoré mená, ktoré mi prišli na um.

„Písali ste vy tento list?“ Jeden z nich, asi veliteľ, mi ukázal list, ktorý som ešte z Michaloviec v roku 1950 poslal na biskupský úrad do Košíc. Podával som v ňom informácie o dvoch abiturientoch, ktorí chceli študovať teológiu.

„Áno.“

„Tento list vás tiež usvedčuje z protištátneho zmýšľania, preto nám ho košický biskup dal. Odsudzuje vás on aj vaši žiaci.“

„V liste nie je nič zvláštne, je to len posudok o uchádzačoch do seminára.“

„Tu medziiným píšete o Antonovi Saloňovi, že je súci pre dnešné časy. To ste mienili, že je súci ako nástroj vašej podvratnej činnosti.“

„To som nemienil, lebo podvratnú činnosť som nevykonával a nenahováral som na ňu ani študentov, ani iných. Teda ani Saloňa som nemohol mieniť ako súci nástroj pre podvratnú činnosť.“

„Čo myslíte, prečo má pán biskup rád prešovského farára Potockého, a prečo nemá rád vás?“

„Ja mám ten dojem, že pán biskup má rád všetkých svojich kňazov.“

„Mýlite sa.“

„Doteraz nemám dôvod myslieť si, že sa mýlim.“

„Dostanete papier, tužku a v cele napíšete celú vašu protištátnu činnosť, ktorú ste vykonávali s Révesom a s ostatnými spoločníkmi. Uvedomte si, že keď sa priznáte, bude to vo váš prospech. Nemá zmysel tajiť, tým si nepomôžete, ale priťažíte.“

Odviedli ma do cely a priniesli mi obed: polievku a prívarok (nebol zlý). Lyžicu mi dali starú, pokrytú hrubou kôrou špiny, asi od prischnutého zvyšku jedla. Nemohol som ju použiť, lebo pri pohľade na ňu ma napínalo na vrácanie. Vyzerala ako od výkalov. Vypil som teda časť zo šálky a zjedol som kúsok chleba, ktorý som si priniesol. Keď som vrátil šálku s hustým zvyškom jedla, strážca sa na mňa osopil, prečo som nezjedol všetko, služba bude mať kvôli mne viac práce s čistením.

Priniesli mi ceruzku a niekoľko hárkov papiera. Najprv som sa na prstoch pomodlil ruženec o pomoc Ducha Svätého a prosil som o príhovor svojich svätých patrónov. Rozmýšľal som do večera, ale nepodarilo sa mi vykutrať nijakú protištátnu reč alebo skutok. Chránil som sa toho, lebo som vedel, že na mňa číhajú. A len pre politiku som nechcel sedieť, keď už, tak iba kvôli náboženstvu, viere, vernosti Katolíckej cirkvi. Jediné, do čoho by sa mohli zadrapiť, je skrývanie saleziánskeho pátra Révesa.

Keď štátne orgány proti ústave a zákonu o náboženskej slobode koncentrovali kňazov a rehoľníkov do Podolínca alebo Mučeníkov, páter Réves ušiel. Cestu na východné Slovensko dvakrát prerušil v Košiciach a zastavil sa u mňa na fare vo Všetehsvätých. Ja som, samozrejme, o jeho návšteve mlčal. Keď chytili kňaza, ktorý sa skrýval, odvedli ho do Podolínca do koncentráku. Mňa, ktorý som vedel o Révesovi, stihne podobný osud. Duševne som bol s tým vyrovnaný. Napísal som preto na jeden z hárkov, že protištátneho činu som sa nedopustil ani sám, ani so saleziánom Révesom, len som mlčal, keď sa skrýval pred sústredením do Podolínca a dvakrát ma navštívil.

Na večeru mi dali tú istú lyžicu. Pri záchode som zbadal piesok, vydrhol som ju, poutieral do košeľ a jedol som ňou.

Po večeri prišiel poručík, ktorý mi pri vyšetrovaní ukazoval list na biskupský úrad. „Ukážte, čo ste napísali.“ Podal som mu papier. Prečítal si to a povedal mi: „Len tak pokračujte. Viete, kde sú dvaja, to už nie je tajnosťou, čo hovorili a čoho sa dopustili. My vieme aj o tajných veciach Révesa, napríklad že chodil v Michalovciach za Mikovou... Ste fajčiari?“

„Áno.“

„Tu máte cigaretu.“ Zapálil mi. Povedal som mu, že už nemám čo písať, nech si to vezme.

„Ešte si na niečo spomeniete.“ Vzal hárok a odišiel.

Modlil som sa. Po večierke som si ľahol na slamník na dlážke, v prostriedku roztrhaný. Prikryl som sa špinavou dekou a usiloval som sa zaspáť. Driemoty ma však prešli. Znepokojovala ma myšlienka, že v deke sú vši, aj chodenie strážnika, žiarovka, ktorá celú noc svietila, a hrčanie motorových vozidiel na väzenskom dvore. Hoci som bdel, noc mi predsa rýchlo prešla.

Ráno, keď strážca otvoril celu, vynadal mi, že nemám byť obrátený tvárou k nemu. „V cele nie sú napísané pravidlá správania a vy ste ma doteraz nepoučili,“ bránil som sa. „Nebud’te drzý!“ odsekol a hodil mi uterák. Včerajší bol špinavý, ale dnešný mal aj krvavé škvrny. Nepoužil som ho, utrel som sa do koše.

Na raňajky k čiernej káve dávali aj kúsok chleba, určený na celý deň. Zarazilo ma, že ho kládli k dverám cely, na dlážku. Môj pes Bundáš si nevzal chlieb, keď mu ho matka hodila na zem, musela mu ho podávať z ruky. V prešovskej väznici ľuďom kázali brať chlieb zo zeme. Bolo to zneuctenie chleba – veď väčšina Slovákov, keď im padne na zem kúsok chleba, zodvihnú ho a pobozkajú – a uponiženie ľudí.

Po raňajkách ma odvedli na výsluch. V miestnosti sedela za písacím strojom mladšia chudá žena v uniforme a pri nej silnejší muž stredného veku v civile. Stretol som ho už v Michalovciach. Obe nohy mal vyložené na stoličke. Žena zahryzla do hrušky, podala ju mužovi a on ju dojedol.

„Sadnite si. Tak, pán farár, ako ste spali bez kuchárky, bez gazdinej?“

„Tak ako vždy, lebo som ešte nemal ani kuchárku, ani gazdinú.“

„Vy farári len klamete ľud. Aj sa ožeriete, aj tajne užívate rozkoše so ženami.“

„Doteraz som ešte nebol ožratý, ani som si neužil rozkoše so ženou.“

Nechal polemiku a začal vyšetrovanie. Jeho otázky a moje odpovede žena zapisovala. O chvíľu vošiel do miestnosti počerný urastený muž, tiež civil, a pýtal si písací stroj. Premeral si ma očami a povedal: „Ja som bol baník a viem lepšie písať na stroji ako vy, kňaz, profesor, doktor.“

„To verím, lebo ja vôbec neviem písať na stroji a aj perom škaredo píšem.“

Nepovedal na to ani slova a odišiel.

„Vy ste boli vychovávateľ mládeže, a neviete ani slušne sedieť,“ pokračoval vyšetrovateľ. V miestnosti bola zima, v kolenách ma pokúšala reuma, preto som si nohy preložil krížom, aby som sa zahrial. Myslel som si totiž, že veľmi nedbá na slušnosť, keď v prítomnosti ženy sedí s vyloženými nohami. Nič som nepovedal a nohy som dal jednu vedľa druhej. Nasledovali ďalšie otázky do prvého protokolu. Týkali sa môjho života, činnosti a Révesa. Urobil som chybu, že som protokol podpísal bez prečítania.

Nasledujúci deň ma predviedli k inému referentovi. Bol chudý, asi 35-ročný, v civile a pravdepodobne z východného Slovenska, lebo sa často mýlil pri dlhých slabikách. Oslovoval ma „pan Hlavač“. Vyšetroval ma niekoľko dní a bol pomerne slušný. Hodiny a hodiny na mňa naliehal, aby som už konečne uviedol svoje protištátne reči a činy, aspoň tie, o ktorých sme hovorili s Révesom.

„Aby som mohol uviesť protištátne reči a činy, musel by som si ich vymyslieť, a ja nie som taký šikovný, prišli by ste na to. A druhých si tiež nepamätám.“

„To je čudné, že vy, profesor, doktor, s vysokoškolským vzdelaním, odrazu máte takú zlú pamäť. Pravda si nepamätáte ani na protištátne vtipy, ktoré rozprával aj vo vašej prítomnosti a vysokoškoláka Pavlu zalužický farár Rudolf Halmay?“

„Pamätám si len jeden vtip zalužického pána farára, a to ten, pre ktorý mal byť súdený za Slovenského štátu.“

„Za takzvaného Slovenského štátu,“ opravil ma. „Považovali ste Slovenský štát za platný?“

„Áno, takisto ako aj Sovietsky zväz ho považoval za platný, uznal ho a mal v Bratislave aj svojho vyslanca Puškina. Ešte aj na Tukovej inštalácii za rektora Slovenskej univerzity bol prítomný zvláštny sovietsky delegát, minister školstva Kaganov.“

„To malo svoje dôvody.“

„Samozrejme, že to nebolo bez dôvodov, že sa nemýlili.“ „A vy nechcete vedieť, že Slovenský štát bol pod komandom Nemcov.“

„Viem to. Ale aj to viem, že vtedy mnoho starších a väčších štátov bolo pod nemeckým komandom. Lebo to je už údel malých štátov, že sú často pod komandom väčšieho štátu, raz jedného, raz druhého.“

„A vám sa nezdá, že teraz sme tiež pod komandom Sovietov?“ „To je ohromný rozdiel, Sovieti nás oslobodili a sme pod ich ochranou, a nie pod komandom.“

Počas celého vyšetrovania mi len raz vypadli slzy – keď mi referent vytýkal, že som nepriateľ chudoby, robotníckej triedy, držím s kapitalistami, s vykorisťovateľmi. Prišlo mi na um, že celú svoju mladosť som prežil v chudobe a celý svoj mužný vek som sa veľa napracoval a nastrádal pri pomoci chudobným, hlavne študentom z robotníckych rodín. Napokon ma vyhlásili za nepriateľa tých, ktorým som najviac pomáhal. Bolelo ma osočovanie, ale hanbil som sa za slzy. Radšej by som bol býval, keby sa mi podarilo zadržať ich.